

POUČENÍ Z PANDEMIE: Potenciál pro zásadní a udržitelné změny v regionu V4

V4 2030
POST-COVID RECOVERY

SHRNUTÍ

Je všeobecně známo, že pandemie COVID-19 měla nepříznivé dopady na celosvětový socioekonomický vývoj. Dalším důležitým důsledkem propuknutí pandemie bylo vážné narušení plánování a rozhodování na nižších (místních a regionálních) úrovních.

Vzhledem k tomu, že mnoho aktérů a organizací zažívá pocity nejistoty ohledně budoucnosti, je zde naléhavá potřeba rozšířit povědomí mezi subjekty s rozhodovací pravomocí odpovědnými za rozvoj strategie jako jsou:

- klíčové trendy, které byly pozorovatelné během pandemie, a očekává se, že budou pokračovat v následujícím období
- fenomény a jevy na nižší úrovni, které by mohly ovlivnit trajektorie trendů a umožnit hospodářské oživení.

Cílem této zprávy je motivovat kolektivní odezvu na společné výzvy, které se objevují, a umožnit regionu V4 přizpůsobit se novým okolnostem ve snaze o udržitelný rozvoj.

Dokument je rozdělen do tří částí. První shrnuje hlavní zjištění výzkumu a uvádí pozitivní a negativní trendy, které budou pravděpodobně utvářet budoucnost České republiky, Maďarska, Polska a Slovenska. Druhá část obsahuje praktická doporučení, která mohou vést osoby s rozhodovací pravomocí při navrhování možných reakcí, a tedy řízení trajektorií předpokládaných změn a dopadů. Třetí představuje metodologii výzkumného procesu.

VÝSLEDKY A ZÁVĚRY VÝZKUMU

Studie identifikovala 14 trendů, které by mohly významně ovlivnit udržitelný rozvoj v zemích V4, a posoudila aktivátory a blokátory těchto trendů. V každé ze 7 kategorií – geopolitika, ekonomika, technologie, životní prostředí, společnost, vzdělávání a zdraví – byly vybrány dva trendy. Širší vliv trendů byl zvažován v rámci tří scénářů:

Scénář 1 – „Více méně spokojenost“ – popisoval budoucnost, kdy většina dlouhodobých strategických plánů EU postupovala relativně dobře.

Scénář 2 – „Skřípot zubů“ – popisoval budoucnost, kdy se EU musela vyrovnat s kumulací krizí (klimatické, ekonomické, sociální), které negativně ovlivnily její fungování.

Scénář 3 – „Nadcházející úsvit“ – popisoval budoucnost, kdy demokracie po celém světě spolupracovaly pro společné dobro.

Ze 14 trendů bylo šest hodnoceno jako ovlivňujících budoucnost regionu V4 bez ohledu na zvolený scénář, a proto byly vybrány jako nejdůležitější:

- Rostoucí polarizace společností,
- Rozvíjející se tranzice v energetickém sektoru,

POUČENÍ Z PANDEMIE:

Potenciál pro zásadní a udržitelné změny v regionu V4

V4 2030
POST-COVID RECOVERY

- Rostoucí obliba práce s dálkovým hybridním pohybem,
- Rostoucí využití umělé inteligence ve zdravotnictví,
- Rostoucí popularita kybernetických útoků,
- Rostoucí počet lidí trpících duševními problémy.

Mezi další tři trendy, které si zaslouží zmínku kvůli jejich zásadnímu vlivu na udržitelnost v zemích V4, patří: **nárůst dezinformací a konspiračních teorií, přetrvávající rozdíl v kvalitě vzdělávání mezi zeměmi V4 a ostatními státy EU, zhoršování právního státu.**

Zvláště zajímavý výsledek studie se týkal blokování trendů. Podle hodnocení odborníků mají blokátory, které by mohly zastavit vývoj negativních trendů, mnohem větší vliv na udržitelnost než blokátory pozitivních trendů. Navíc vliv negativních trendů na udržitelnost regionu V4 je mnohem silnější než vliv trendů pozitivních. Kombinace těchto dvou faktů vede k **závěru, který je vysoce relevantní z hlediska tvorby politik: nejúčinnější strategie pro dosažení požadované úrovně udržitelnosti musí zahrnovat politiky postavené na blokátorech negativních trendů.**

POLITICKÁ DOPORUČENÍ NEBO DŮSLEDKY

Identifikované trendy jsou relevantní pro udržitelnou a na budoucnost orientovanou tvorbu politik. Budou mít dopad na země V4 bez ohledu na širší vývoj v jejich strategickém prostředí, takže si zaslouží značnou míru kontroly v procesu plánování intervencí s cílem maximalizovat jejich potenciál a/nebo minimalizovat případné negativní důsledky:

Rostoucí polarizace společnosti – politicky, ideologicky a ekonomicky motivovaná polarizace během pandemie zesílila a pravděpodobně zůstane trvalým rysem společností zemí V4. K omezení tohoto trendu by tvůrci politik mohli:

- zvážit rovnováhu mezi zmírněním současné krize a tlakem na budoucí generace při navrhování a provádění strategií a plánů obnovy,
- podporovat společnosti, začínající podniky a jednotlivé podnikatele, kteří vyvíjejí a nabízejí produkty a služby přispívající k blahu společnosti a planety (the Purpose Economy),
- být otevření účinným sociálně-ekonomickým a politickým inovacím, které by mohly pomoci chránit zranitelné skupiny obyvatel, jako je univerzální základní příjem,
- iniciovat programy, které umožní pracovníkům, aktivistům a zranitelným skupinám řídit rozvoj ekonomiky,
- zavádět předměty rozvíjející dovednosti kritického myšlení do základního, vysokoškolského vzdělávání a vzdělávání dospělých.

Rozvíjející se tranzice v energetickém sektoru – jeden z nejlépe hodnocených trendů ve studii, přesto náchylný k zablokování. Proto odborníci doporučovali:

- uznání sociálního a ekologického rozměru v budoucích národních, regionálních a místních strategiích, zejména při vývoji klíčových ukazatelů výkonnosti pro účinné měření energetické transformace regionu V4,
- zajištění účasti pracovníků, jejich zástupců, jakož i občanské společnosti a sociálních organizací na výhledovém dialogu a rozhodování na různých úrovních (včetně úrovně organizací a sektorů),
- umožnit aktivním občanům a podnikatelům účastnit se zelené transformace zavedením spolehlivých informací o udržitelnosti pro spotřebitelské produkty,
- podporu výzkumu, vývoje a inovací v energetickém sektoru,

POUČENÍ Z PANDEMIE:

Potenciál pro zásadní a udržitelné změny v regionu V4

V4 2030

POST-COVID RECOVERY

- zapojení domácností a jednotlivých uživatelů do výroby energie prostřednictvím daňových pobídek a dotací na instalaci malých fotovoltaických systémů a výrobu větrné energie.

Rostoucí obliba dálkové nebo hybridní práce – tento trend, který bude sílit díky zvýšenému důrazu na udržení zdravé rovnováhy mezi pracovním a soukromým životem, má určité pozitivní důsledky, jako je snížení škodlivých emisí spojených s mobilitou a služebními cestami. Aby bylo možné plně využít tohoto trendu, tvůrci politik mohou chtít:

- upravit právo na práci na dálku a odstranit překážky sociálního zabezpečení v celé EU,
- podporovat kulturu samostatné výdělečné činnosti,
- podporovat decentralizované modely městského plánování,
- překonat výzvy v oblasti kybernetické bezpečnosti přijetím inteligentních městských technologií, jako je Digital Twin, IoT, 5G a očekávaná technologie 6G, a také rozvojem bezpečnostních systémů a místních datových center.

Růst využití umělé inteligence (AI) ve zdravotnictví – zásadní trend v důsledku nedostatku zdravotnického personálu, zvýšených nákladů na léčbu a následného poklesu kvality služeb. Pro posílení pozitivních účinků trendu by osoby s rozhodovací pravomocí mohly:

- stimulovat inovativní diagnózy a léčbu shromažďováním federovaných a anonymizovaných zdravotních údajů,
- podporovat gramotnost umělé inteligence prostřednictvím osvětových kampaní a také prostřednictvím základního, vysokoškolského vzdělávání a vzdělávání dospělých zdůrazňujících přínosy i rizika jejího dalšího rozvoje a využívání,
- šířit informace o digitální strategii EU a regulačním rámci pro umělou inteligenci navrženém Evropskou komisí,
- použít regulační opatření k zastavení potenciální konsolidace Big Tech a vytváření monopolů AI.

Rostoucí popularita kybernetických útoků – k překonání tohoto trendu, který by negativně ovlivnil země V4, odborníci doporučovali:

- zvýšení počtu vzdělávacích programů v oblasti kybernetické bezpečnosti a programů odborné přípravy dospělých v netechnických oblastech, jako je obrana, politika, ekonomika a právo,
- zapojení obchodních sdružení do organizace programů školení na pracovišti a informačních kampaní mezi malými a středními podniky,
- nabízení cen a pořádání hackathonů ve školách s cílem posílit roli dovedností v oblasti kybernetické bezpečnosti,
- zapojení veřejnosti do tvorby právních předpisů týkajících se kybernetické bezpečnosti,
- zvýšení počtu investic veřejného a soukromého sektoru do kybernetické bezpečnosti,
- zajištění výměny informací mezi příslušnými vnitrostátními orgány a soukromými společnostmi, které provozují základní služby na vnitrostátní úrovni (např. energetika, doprava, bankovníctví, zdravotní péče, zásobování vodou atd.).

Rostoucí počet lidí trpících problémy s duševním zdravím – tento trend může nabrat na síle kvůli rostoucímu množství času, který lidé tráví online (například kvůli práci na dálku a kultuře sociálních médií). Aby se omezil negativní dopad trendu, rozhodovací orgány mohou:

- podporovat inovace v postupech na trhu práce a pracovních vzorcích s cílem zajistit větší míru sociálního blahobytu, podpory a rozvoje komunity (the Well-Being Economy),
- zahájit vzdělávací a osvětové programy, které by pomohly odstranit společenské stigma duševního onemocnění,
- zvýšit financování a přístup k řešením založeným na umělé inteligenci pro rychlé, objektivní a spolehlivé diagnózy poruch duševního zdraví,
- podporovat vývoj aplikací založených na umělé inteligenci, které pomáhají společností sociálních médií odstraňovat škodlivý obsah a chránit jejich uživatele,

POUČENÍ Z PANDEMIE:

Potenciál pro zásadní a udržitelné změny v regionu V4

V4 2030

POST-COVID RECOVERY

- zavést univerzální základní příjem na ochranu zranitelných skupin (například těch, kteří trpí profesním vyhořením nebo dlouhodobou nemocí).

Vzhledem k tomu, že **studie navíc ukazuje, že zahrnutí blokátorů negativních trendů je klíčem k úspěšnému rozvoji politiky**, mohou autority také zvážit posílení a podporu následujících aktivit a strategií, aby zvýšily šance na udržitelnou budoucnost zemí V4:

- navrhování politik, spolupracujících projektů a informačních kampaní, které rozvíjejí solidaritu mezi členskými státy EU a bojují proti představě občanů druhé kategorie, a tím snižují politickou polarizaci a konkurenční chování na mezinárodní scéně,
- zlepšení vztahu a dialogu mezi tvůrci politik a občany s cílem zajistit inkluzivní a účinnou participaci a posílení respektu k demokratickým hodnotám,
- zajištění existence médií, která poskytují nestranné zprávy, různé názory a důvěryhodný obsah, který zasáhne široké publikum,
- modernizace vládních strategií s cílem zajistit sociální a ekonomickou spravedlnost při provádění předpisů souvisejících s klimatem a politikou ochrany životního prostředí,
- zvýšení přenosu technologií v rámci EU,
- zvýšení finanční podpory pro sociální a technologické inovace,
- navrhování a zavádění systémových řešení, která posílí podnikání, podpoří talent a iniciativu a sníží byrokracii a nekalou soutěž v akademickém prostředí,
- investice do občanského vzdělávání, rozvoje nevládních organizací a zvýšení zapojení občanů do demokracie na místní úrovni,
- přepracování vzdělávacích systémů tak, aby kladly větší důraz na kritické myšlení, zvyšovaly sociální povědomí a zlepšovaly schopnosti myslet na budoucnost.

Aby země V4 zvýšily svůj potenciál pro udržitelný rozvoj a umocnily pozitivní účinky výše uvedených doporučení, **mohou vytvořit mezipředmětovou a interdisciplinární pracovní skupinu věnovanou obnově po pandemii koronaviru**. Taková skupina by mohla vyvinout společná politická řešení ke snížení budoucího dopadu blokátorů trendů v důležitých oblastech, včetně energetiky, sociální polarizace a zdravotnictví. Mohlo by to také stimulovat interdisciplinární výzkum v různých oblastech prováděný zeměmi V4 s ohledem na vývoj a implementaci umělé inteligence a také na kybernetickou bezpečnost. Společné úsilí v těchto dvou oblastech by se mohlo ukázat mnohem plodnější než samostatné aktivity jednotlivých států. Skupina by také připravovala regionální vzdělávací politiky, které by zdůraznily důležitost myšlení orientovaného na budoucnost ve společnostech regionu V4. Zvažovat by se mohla i možnost vytvoření společného vzdělávacího programu pro budoucí myšlení pro rozhodující činitele zemí V4, který by zajistil přítomnost kultury předvídání při tvorbě politik. **Taková iniciativa by byla nejlepší zárukou toho, že legislativa bude nejen odpovídat dnešním potřebám, ale pomůže také dosáhnout cílů udržitelnosti v budoucnosti.**

METODIKA

Tato studie je výsledkem výzkumného projektu s názvem *Emerging sustainable innovation pathways towards a post-Covid-19 recovery*, který byl spolufinancován Mezinárodním visegrádským fondem.

Cílem studie bylo společně představit řadu potenciálních budoucností a objevit příležitosti, které mohou vést transformaci zemí V4 po koronavirové pandemii směrem k žádoucí udržitelné budoucnosti a mimo nežádoucí, neudržitelné vývojové trajektorie.

Výzkumný proces se skládal ze tří fází. V první fázi výzkumný tým vytvořil databázi trendů prostřednictvím rozsáhlé rešerše. Bylo identifikováno 14 klíčových trendů utvářejících budoucnost regionu V4 spolu s 28 faktory, které by mohly jejich vývoj zrychlit nebo zpomalit.

POUČENÍ Z PANDEMIE:

Potenciál pro zásadní a udržitelné změny v regionu V4

V4 2030

POST-COVID RECOVERY

Ve druhé fázi panel externích odborníků analyzoval 14 klíčových trendů a ovlivňující faktory prostřednictvím Delfské studie. Byl posouzen vliv trendů a faktorů na udržitelnost regionu V4 a odhadovaná doba, kdy se budou hlavně projevit. Ve třetí fázi během workshopu se scénáři odborníci z regionu V4 a dalších zemí EU hodnotili kontinuitu trendů v podmínkách tří scénářů s výzvami pro rozvoj EU. Cílem bylo navrhnout seznam použitelných doporučení pro tvůrce politik, která by mohla být úspěšně implementována bez ohledu na jakékoli vnější výzvy.

ZDROJE

[Delphi Study Report: V4 2030 Sustainable Innovation Pathways towards post-COVID recovery. Visegrad Fund, \(2022\).](#)

[Corporate foresight potential in Visegrad V4 countries, ISBN 978-83-7789-449-1, \(2016\)](#)

AUTORSTVÍ

HLAVNÍ AUTOŘI

Maciej Jagaciak, 4CF The Futures Literacy Company

Norbert Kołos, 4CF The Futures Literacy Company

Dariusz Kozdra, 4CF The Futures Literacy Company

Weronika Rafał, 4CF The Futures Literacy Company

Anna Sacio-Szymańska, 4CF The Futures Literacy Company

Karol Wasilewski, 4CF The Futures Literacy Company

HLAVNÍ SPOLUPRACOVNÍCI

Judit Gáspár, Corvinus University of Budapest

Klaudia Gubová, Ekonomická univerzita v Bratislavě

Éva Hideg, Corvinus University of Budapest

Eva Šerá Komlossyová, Univerzita Palackého v Olomouci

Lucie Macková, Univerzita Palackého v Olomouci

András Márton, Corvinus University of Budapest